УДК 636. 1:929:001 (477)

УКРАЇНСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ КОНЯРСТВА ЯК ОСЕРЕДОК ВИВЧЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ

Рецензент: канд. с.-г. наук Ткачова І.В.

В.В. Кунець
Інститут тваринництва НААН

У першій третині ХХ століття з відкриттям науково-дослідних інститутів, починає формуватися мережа галузевих дослідних станцій. Однією з таких установ була Українська дослідна станція конярства. Діяльність станції охоплювала українські терена, а за необхідністю розповсюджувалася й за її межі. До наукової тематики станції входили питання розведення, утримання, годівлі, зокрема гуцульської породи коней. Цей доробок учених має наукову цінність донині.

Ключові слова**: дослідна справа, конярство, Українська зональна дослідна станція конярства, історія науки, аграрна історія України.**

Природно-історичні та економічні умови України сприяли розвитку конярства.

У ХХ ст. з організацією науково-дослідних інститутів починає формуватися мережа дослідних галузевих установ. Питаннями конярства займалася Українська зональна дослідна станція (УДСК).

Вченими цієї наукової установи був зроблений вагомий внесок у розвиток науки про коня й сільськогосподарської науки взагалі. Питання розведення, годівлі та утримання коней примушують сучасних дослідників знов звертатися до результатів, що були отримані цією установою та матеріалу, накопиченому в процесі її функціонування.

У зв’язку з цим вивчення історії формування, розвитку та діяльності вищезазначеної установи, аналіз питань, над якими працювали вчені, набуває особливої значущості та актуальності.

Прогрес у науці неможливий без вивчення здобутків попередників. Дослідження еволюції наукових ідей із питань конярства доповнює загальну історію сільськогосподарської науки України.

Останнім часом дослідженнями щодо діяльності сільськогосподарських дослідних станцій займалися такі історики науки, як професор В. А. Вергунов, професор В. П. Буркат, І. С. Бородай та ін. Автори займалися вивченням діяльності окремих інституцій і не ставили за мету більш детальне вивчення їх внеску в розвиток вітчизняного конярства.

Завдання цієї статті полягає в узагальнені та комплексній оцінці внеску вчених дослідної установи в популяризацію галузевих досліджень з питань

конярства, зокрема у вивченні гуцульського коня. Розгляд цього процесу в контексті соціального, економічного та політичного становища в країні надає такому дослідженню додаткову повноту та актуальність.

Матеріали та методи дослідження. Основними методами були загальнонаукові – логічного аналізу, узагальнення, класифікації, систематизації, актуалізації та порівняння; історичні – біографічний, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний. У процесі дослідження було проведено історико-науковий аналіз архівних документів, друкованих та звітних матеріалів, монографій та періодичних видань.

Результати досліджень. У червні 1930 р. Пленум ВАСГНІЛ прийняв рішення про організацію Всесоюзного науково-дослідного інституту конярства та його зональних дослідних станцій. Інститут приступив до роботи 1 жовтня 1930 р.

Згодом розпочали свою роботу 5 зональних станцій: Північна станція (Ленінград), Орджонікідзівська (Північно-Кавказька, П'ятигорськ), Ташкентська (Північно-Азіатська), Тамбовська (ЦЧО) та Українська дослідна станція конярства. Із цього моменту наукова робота з питань конярства набуває системності.

Головна увага в роботі інституту та галузевих станцій приділялася розробці наступних проблем: а) збереження кінського поголів'я, боротьба з хижацькою експлуатацією коней; б) виявлення кінських ресурсів СРСР, розміщення та районування конярства; в) проблема якості; г) проблема кількості; д) проблема раціонального використання [1].

Перше згадування щодо організації УДСК трапляється в архівних документах – у постанові Комісії по скотарству НКЗС УСРР від 18 січня 1931 р. "Про стан конярства та заходи до його поліпшення" було наголошено "зосередити всіх заходів щодо коневиробництва" та ухвалено: "Констатувати, виключно жорстоке використання коней на промисловості та транспорті, що призводить до завчасного зношення коней, тому запропонувати Зональній станції по конярству негайно розробити норми навантаження та робочого часу коней промисловості та транспорту". До постанови додавався проект «Положення про Науково-дослідну зональну станцію конярства та кіннозаводства УСРР» (НДЗСКК), згідно з яким станція мала своїм завданням «вивчати розведення коней, використання коней, роль коня в народному господарстві і в обороні країни. А, так само, співвідношення машини і коня, як рушіїв відповідно до загальної постанови й завдання Уряду СРСР та УСРР».

Основним районом діяльності станції була Українська СРР; але у разі потреби, станція могла проводити ту чи іншу роботу поза межам країни. Загальний напрям діяльності станції, щодо здійснення поставлених перед нею завдань, визначав Наркомзем УСРР, який і призначав директора та заступника з наукової роботи станції. Програми діяльності станції розглядала дирекція Укрдержкінтресту, і подавала їх на затвердження до Наркомзему УСРР.

Наукова Нарада станції - це її голова, директор станції, завідувачі відділів та представники від державних, оперативних, наукових, навчальних організацій, що проводять роботу з конярства.

Кошти на утримання станції складалися із сум, що мали відпускатися за кошторисом Укрдержкінтрестом, із державних асигнувань в порядку цільових призначень, асигнувань "Добробуту", із сум, що надходили за виконання досліджень станції, а також від продажу її виробів та ін. Був розроблений проект діяльності станції, за яким були визначені напрями роботи.

За браком архівних матеріалів встановити точну дату відкриття УДСК не можливо, але, згідно з даними «Справочника о сельскохозяйственных опытных учреждениях СССР» за 1948 р., датою відкриття станції є 1931 р. Щодо першого місця знаходження УДСК можна лише зробити припущення. Пробляючи документи фонду Украдержкінтресту при НКЗ УСРР, зустрічаємо наступне згадування щодо планів організації цієї установи.

У розпорядженні замісника голови правління конетресту Варламова «Об организации каракулевидных лошадей» від 04. 05. 1931 р. позначено, що пунктом проведення роботи по вивченню питань розведення, селекції, виховання та обслуговування коней з каракулеподібним волосяним покривом будуть конегосподарства "в которых будет размещена Украинская зональная станция коневодства... Нами получены сведения о том, что в совхозе Укргосторга «Ягорлыцкая коса» Херсонского района имеется группа курчавых лошадей – 2 жеребца и 2 кобылы. Тов. Буденный обратился с письмом к председателю Укрпушнинаконвенция т. Сагайдачному и заместителю председателя Правления Пушносиндиката СССР т. Сташевскому с просьбой передать этих лошадей Коневодтресту. По получении соглашения Вы будете по телеграфу извещены о приемке лошадей для комплектования группы УЗСК. Задание на случную компанию 1931 г. в 100 маток делится ровно между 55 – м конесовхозом и конесовхозом, в котором будет расположена УЗС» при «получении сего срочно сообщить в каком конесовхозе будет размещена зональная станция и проводится указанный выше опыт, чтобы отгрузить из Москвы имеющегося жеребца».

27 травня 1931 р. розпорядженням Правління Кінтресту в Дібрівському конегосподарстві було відкрито відділення каракулеподібних коней. Можливо відкриття відділення - це був початковий етап створення станції, який пояснювався браком коштів. Бо вже в 1932 р. УЗСК розміщувалася на території Стрілецького кінного заводу. У цей час директором станції був призначений І. Г. Косаренко, заступником по науці М. О. Владикін. Слід зазначити, що селекційна робота в усіх конезаводах велась за єдиним планом, складеним М. О. Владикіним.

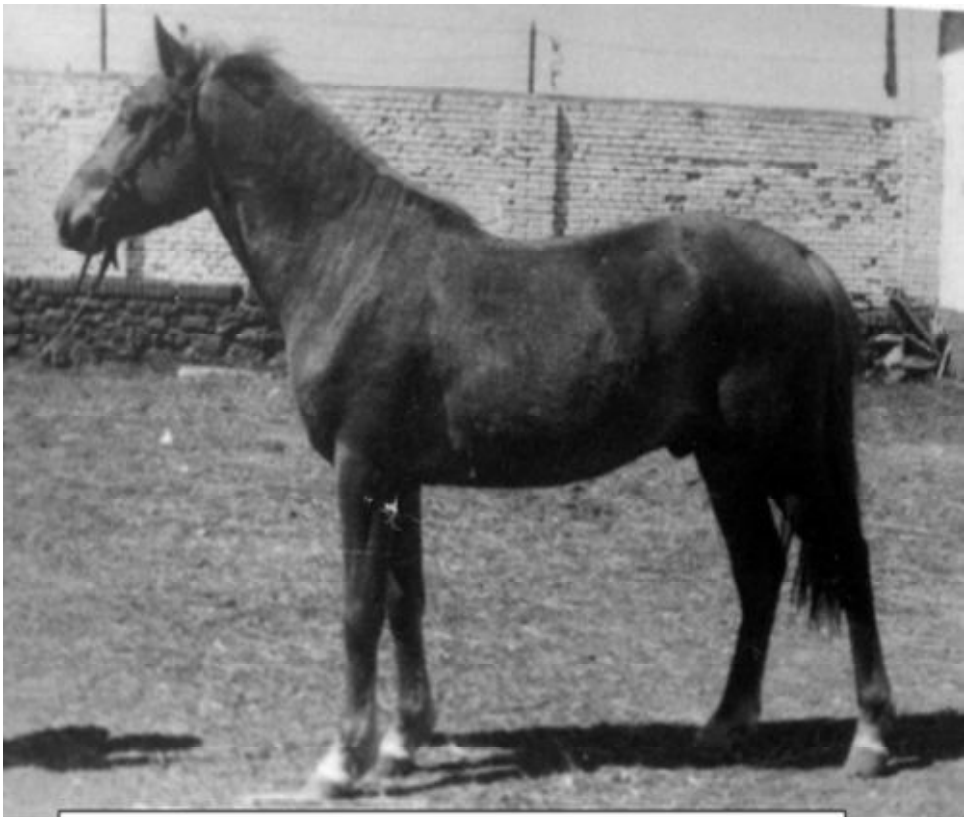
За даними «Справочника о научно-исследовательских учреждениях СССР по сельскому хозяйству» за 1939 р. УДСК зі Стрілецького кінного заводу станція була проведена до с. Чертково Південно-Східної залізниці Полтавської

області [2]. Станція мала два опорні пункти: по роботі з рисистими породами в Прилуках та по роботі з ваговозами в Ромнах.

Після звільнення країни від німецьких загарбників колгоспники, разом із іншими першочерговими роботами, поставили завданням відновити конярські ферми. Робота УДСК була відновлена рішенням СНК СРСР від 26 квітня 1945 р., яка й почала свою діяльність з 1 серпня 1946 р. До проведення науково-дослідних робіт станція приступила з 1946 р. На початок року на станції працювало всього 3 наукових працівники. Протягом січня та лютого відділом кадрів Главконупра Міністерства тваринництва СРСР було направлено на роботу ще 4 наукових співробітники.

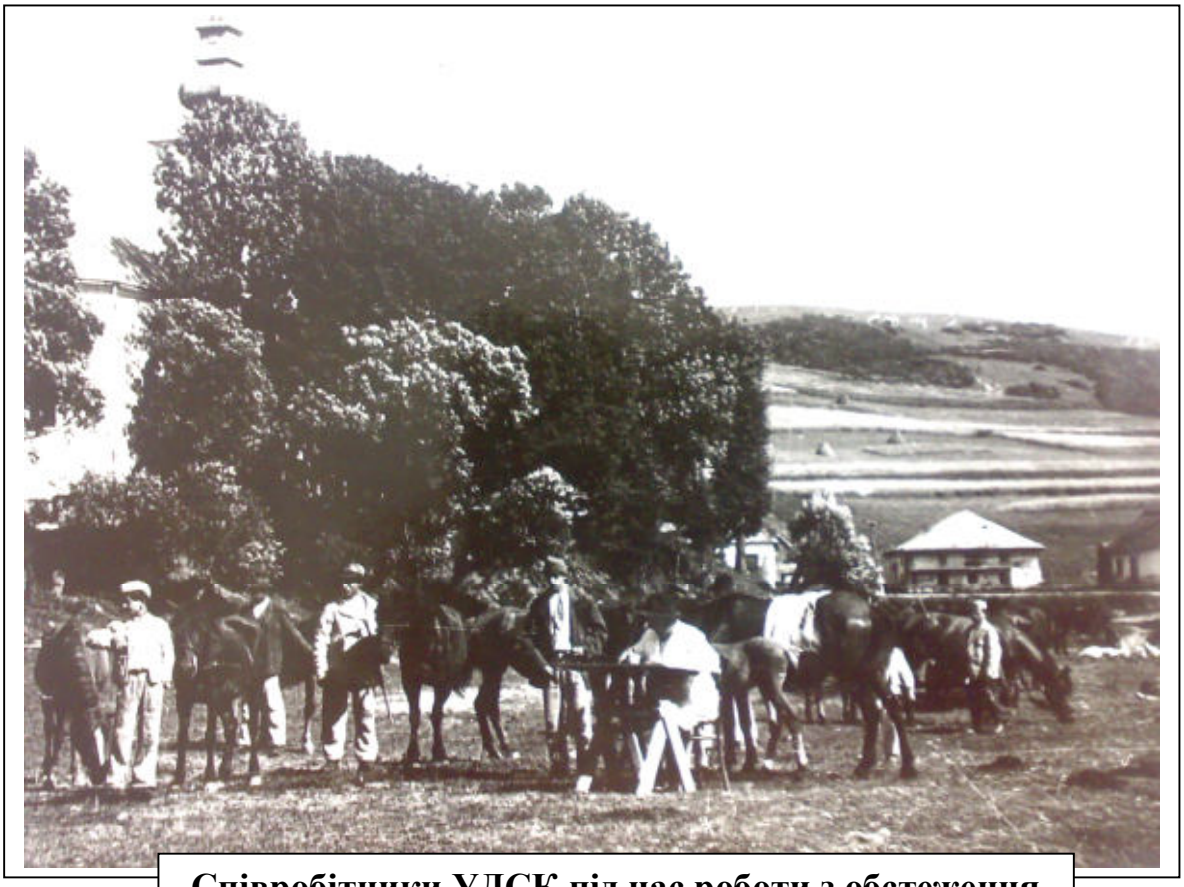
У цей період станція розміщувалася на території і в приміщенні не функціонуючого Одеського державного іподрому, згідно з наказом Главконупра Міністерства тваринництва СРСР за № 19 від 10 серпня 1945 р. Своїх житлових та виробничих приміщень УЗДСК не мала, у зв'язку з чим не було можливості розвернути роботу хімічної та фізіологічної лабораторії та повністю укомплектувати штат наукових співробітників. Але, не дивлячись на скрутні умови праці, штат станції поповнювався і в 1946 р. становив 7 наукових співробітників.

Вивчення гуцульського коня було розпочато співробітниками УДСК за завданням Наркомзему УРСР до Великої Вітчизняної війни.

Жеребець гуцульский породи верховно-запряжного типу Гармоніст

У зв'язку з початком війни робота була перервана, а матеріали загублені. У 1946 р. за наказом № 249 від 15 травня 1946 р. Міністерства землеробства УРСР робота була відновлена. У рамках теми № 4 «Изучение гуцульской породы лошадей» було проведено обстеження конярства Закарпатської області УРСР, під керівництвом співробітника УДСК І. І. Жадана. Обстеженню підлягало поголів'я коней Закарпатської області, з метою вивчення гуцульської породи коней та розроблення заходів щодо її розвитку. Збір матеріалів проводився шляхом експедиційного обстеження конярства за методикою складеною І. І. Жаданом та затвердженою ВНДІК. Було охоплено 5 адміністративних округів із найбільш розвиненим племінним конярством.

Співробітники УДСК під час роботи з обстеження конепоголів'я Закарпатської області

У результаті проведеної роботи було дано зоотехнічну характеристику гуцульської породи коней: 1) визначено напрям племінної роботи з породою; 2) розроблено шкалу бонітування, яку було затверджено Міністерством сільського господарства СРСР (23. XI. 1946 р.), а потім включено до загальної інструкції по бонітуванню племінних коней; 3) розроблено заходи щодо раціонального вирощування лошат; 4) розроблено систему тренінгу та випробувань; 5) надано напрям для часткової метизації коней гуцульської породи передгірських районів області з метою виведення більш крупнішої породної групи при збереженні господарсько-корисних якостей "гуцулів"; 6) відібрано племінне

поголів'я коней для запису до 1 тому ДПК (250 голів) і на підставі чого видано в 1949 р. першу ДПК гуцульських коней українською мовою [3].

У ДПК було зареєстровано 571 голову племінних коней, у тому числі 43 жеребці та 528 кобил; крім того, було подано реєстр кращої частини взятих на облік 2-річних кобил встановленого походження гуцульської породи – 61 голова. Слід зазначити, що в Закарпатській області, де зоотехнічний облік був точнішим, знаходилось 75,3 % від загального поголів'я коней гуцульської породи. Після першої світової війни була створена Закарпатська державна заводська стайня і держплемрозплідник (д. Тур'я–Ремета Перчинського району).

У 1947 р. УДСК знов змінює своє місце знаходження. ЇЇ було переведено до Кіровограду, де вона знаходилася тривалий час.

За роки Великої вітчизняної війни конярство зазнало більших витрат, ніж будь-які інші галузі тваринництва – за ці ж роки зменшилася механічна тяглова сила в колгоспах, ще гостріше постало питання про максимальне використання живої тяглової сили в роки відбудовчих робіт.

Перехідною з 1947 р. була тема "Вивчення розвитку лошат гуцульської породи та розробка методів їх раціонального вирощування", згідно з якою роботи проводилися в Закарпатській та Тернопільській областях (І. І. Жадан).

Виводка лошат гуцульської породи

Племінна робота була направлена на збільшення калібру гуцульських коней при збереженні їх витривалості й невибагливості, шляхом розведення "в собі". Проведення цього заходу було неможливе без організації правильного вирощування гуцульських лошат, для чого необхідно було мати матеріал, що характеризує їх розвиток залежно від різних умов утримання. Літературні дані з

цього питання були відсутні, тому пропонувалось: 1) вивчити особливості росту й розвитку лошат гуцульської породи; 2) визначити оптимальні умови щодо виховання лошат підвищеної якості, виходячи з місцевих умов; 3) розробити вимоги щодо поліпшення племінної продукції; 4) доповнити характеристику коней гуцульської породи.

У 1948 р. УДСК знаходиться в "опытной станции Абазовка Полтавской области от Южной железной дороги 0,5 км. Изучается коневодство – разведение, кормление, искусственное осеменение, кормодобывание, экономика. Земельная площадь – 148 га" [4].

До кінця 1948 р. УДСК майже повністю укомплектувала свій штат наукових співробітників. Залишалася вакантною посада заступника директора з наукової роботи, із числа наукових співробітників із вченим ступенем «кандидата сільськогосподарських наук» числилася одна людина – П. Д. Рудько. Станція мала у своєму розпорядженні наукову бібліотеку, правда, з невеликим фондом – 304 книги і 253 журнали. Комплектування фонду йшло украй повільно, що пояснювалося відсутністю засобів. Обслуговування співробітників виконувалося через систему міжбібліотечного абонементу. За поточний рік з Державної бібліотеки ім. Леніна (Москва) було одержано 60 книг.

Обстеження низинної частини Закарпатської області, що намічалося на початку, через відсутність коштів було відмінене.

У порядку допомоги виробництву і впровадження досягнень науки зоотехнії, працівники станції брали участь у проведенні нарад по тваринництву, семінарів, лекцій, організації виставок коней, публікували статті в періодичних виданнях.

Більшість прийомів і методів роботи передовиків конярства залишалися невідомими широкому колу працівників, не одержували узагальнення й наукового обґрунтування, що гальмувало загальний підйом конярства. Був встановлений письмовий та живий зв'язок учених з передовиками конярства УРСР, надавалися консультації з питань, що виникали в процесі роботи, вивчалися, узагальнювалися прийоми і методи роботи передовиків.

За браком архівних матеріалів встановити точну дату, коли станція припинила свою роботу, не можливо. Але, проробляючи періодичні видання наступних років можна припустити, що це були 1955-1956 рр. Бо з 1956 р. замісник з наукової роботи УДСК А. Д. Вільчинський переїздить до Білоруської РСР і працює у відділі конярства НДІ тваринництва, статті інших наукових співробітників станції зникають зі сторінок спеціалізованих журналів. Це можна пояснити регресом у галузі в 1955 р., який був пов'язаний з політикою суцільної механізації та автоматизації технологічних процесів у сільському господарстві – появою великої кількості тракторів та автомобілів і як наслідок – знецінення ролі коня. Відповідно всі процеси, що відбувалися, не могли не вплинути на стан науки.

Бібліографічний список

1.Каленов М. Г. Итоги научной работы по коневодству / М. Г. Каленов // Коневодство. – 1933. – № 1. – С. 36.

2.Справочник о научно-исследовательских учреждениях СССР по сельскому хозяйству / ВАСХНИЛ. – М., 1939. – № 775.

3.Жадан И. И. Гуцульская порода лошадей и методы ее улучшения: дис... канд. с.-х. наук / Жадан Иван Иванович. – Кировоград, 1949. – 183 с.

4.Справочник о сельскохозяйственных опытных учреждениях СССР. – Саратов, 1948. – С. 210.

УКРАИНСКАЯ ОПЫТНАЯ СТАНЦИЯ КОНЕВОДСТВА КАК ЦЕНТР ИЗУЧЕНИЯ ГУЦУЛЬСКОЙ ПОРОДЫ ЛОШАДЕЙ

Кунец В. В., Институт животноводства НААН

В первой трети XX столетия с открытием научно-исследовательских институтов, начинает формироваться сеть отраслевых опытных станций. Одной из таких учреждений была Украинская опытная станция коневодства. Деятельность станции охватывала украинские территории, а при необходимости распространялась и за ее границы. В научную тематику станции входили вопросы разведения, содержания, кормления, в частности гуцульской породы лошадей. Эта наработка ученых не утратила научной ценности и сегодня.

Ключевые слова: опытное дело, коневодство, Украинская опытная станция коневодства, история науки, аграрная история Украины.

UKRAINIAN EXPERIMENTAL STATION OF HORSE HUSBANDRY AS THE BASE FOR GUTSUL HORSE BREEDING INVESTIGATION

Kunets V., Institute of animal science, NAASU

This article presents the review on horse husbandry development in Ukraine. During the first three decades of the twentieth century the experimental station network begins to form. The experimental stations were incorporated to the correspondent farming branches. Ukrainian experimental station of horse husbandry is one of the scientific-research institutions. The station carried out investigations on the nation-wide scale but in the case of urgent need the station practitioners participated actively in the researches out of Ukrainian borders. The station scientists were competent in animal breeding management and feeding. At that time attention was focused on Gutsul horse breed. Scientific research results on the above-mentioned breed are actual nowadays.

Key words: investigations, horse husbandry, Ukrainian experimental local station of horse husbandry, history of science, agrarian history of Ukraine.